

КАТАЄВ Д.С.

*магістрант спеціальності «Англійська філологія»
Український державний університет
ім. Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

ЛЕУТА О.І.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української філології
Український державний університет
ім. Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

ДИСКУРС РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах глобальних викликів – від соціально-політичних криз і воєнних конфліктів до інформаційних перевантажень і криз ідентичності – дедалі більшої уваги набуває проблема психологічної стійкості, або резильєнтності індивіда. Резильєнтність розуміють як здатність людини адаптуватися до стресових ситуацій, відновлюватися після травматичних переживань і зберігати внутрішню рівновагу. Це поняття стало міждисциплінарним, охоплюючи психологію, соціологію, педагогіку, культурологію та лінгвістику.

У цьому контексті художній текст виступає не лише естетичним феноменом чи об'єктом інтерпретації, а й потужним засобом впливу на особистість реципієнта. Читання художньої літератури може виконувати терапевтичну функцію: формувати здатність до емпатії, стимулювати рефлексію, пропонувати нові моделі поведінки в кризових обставинах. Саме через мовні засоби художній твір створює смисловий простір, у якому реципієнт не лише отримує естетичне задоволення, а й здобуває ресурси для внутрішнього зростання та стійкості.

Значущість дискурсу резильєнтності визначається кількома ключовими чинниками. По-перше, в умовах суспільних потрясінь і воєнної агресії, які переживає Україна, питання збереження психологічного здоров'я та стійкості людини набувають особливої ваги. У кризових

ситуаціях важливо розглядати не лише медичні чи психологічні, але й культурні та мовні ресурси, які здатні підтримати людину. Художній текст у цьому сенсі виступає універсальним інструментом впливу на свідомість, що не вимагає спеціальних умов і доступний широкому колу реципієнтів.

По-друге, у сучасній лінгвістиці та літературознавстві спостерігається зростаючий інтерес до функціональних аспектів тексту, до його впливу на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери людини. Якщо раніше акцент робився переважно на структурі й поетиці художнього тексту, то сьогодні актуальним стає дослідження його психолінгвістичного потенціалу. У цьому вимірі резильєнтність постає як одна з ключових категорій, яка дозволяє зрозуміти, як саме мова формує здатність людини протистояти викликам реальності.

По-третє, значущість цієї проблеми зумовлена потребою інтеграції до європейського й світового наукового дискурсу. Поняття «резильєнтності» активно використовується, здатність індивіда долати кризи досліджується. Водночас в українській науковій думці дослідження резильєнтності лише формується, і бракує системних праць, присвячених її взаємодії з мовними явищами та художнім текстом. Таким чином, обрана тема відповідає як внутрішнім потребам сучасного українського суспільства, так і тенденціям розвитку світової науки.

По-четверте, проблема має практичну значущість. Дослідження того, якими мовними засобами художній текст здатний підсилювати резильєнтність реципієнта, може стати основою для розробки нових підходів у сфері освіти, психологічної підтримки та бібліотерапії. Використання художньої літератури як ресурсу психоемоційного відновлення сьогодні набуває дедалі більшого поширення, проте потребує чіткої наукової бази та систематизації.

Художній текст слід розглядати як багаторівневе комунікативне утворення. В цьому аспекті мовні засоби художнього тексту виступають як фактори, що сприяють формуванню та підсиленню резильєнтності реципієнта.

Необхідно виявляти й систематизувати мовні стратегії та художні засоби, які здатні підсилювати психологічну стійкість реципієнта через сприйняття художнього тексту. Слід також врахувати механізми рецепції художнього тексту як чинника розвитку резильєнтності.

Поняття резильєнтності розробляється в сучасній науці як міждисциплінарне і охоплює психологічний, соціальний, педагогічний та культурний виміри. У психології резильєнтність розглядається як здатність індивіда долати стресові ситуації та адаптуватися до нових обставин без суттєвих втрат для психічного здоров'я. У соціології вона розуміється як

потенціал спільнот зберігати єдність і функціональність у кризових ситуаціях. У педагогіці цей термін набуває значення процесу формування життєвої стійкості учнів у навчальному середовищі. Лінгвістичний підхід дозволяє розглядати резильєнтність у зв'язку з мовними засобами, які створюють смислові простори для інтерпретації та рефлексії.

Слід поєднати поняття резильєнтності з аналізом мовних засобів художнього тексту, що раніше в українській науці системно не здійснювалося. Слід також виокремити комплекс мовних стратегій, здатних виступати чинником формування психологічної стійкості реципієнта.

Практичне значення розробки цієї тематики виявляється у можливості використання її результатів у навчальному процесі, під час викладання літератури й мови, у програмах бібліотерапії та психологічної підтримки, а також у подальших міждисциплінарних дослідженнях, що інтегрують лінгвістику та психологію.

Художній текст є ефективним каналом впливу на внутрішню сферу людини, оскільки він поєднує емоційний, когнітивний та естетичний виміри сприйняття. Через мову, образи, символи та наративні структури текст здатний пробуджувати емоційний відгук, сприяти глибшому розумінню власних переживань і стимулювати пошук нових моделей поведінки в кризових умовах.

Літературні твори виконують функцію символічного простору, де реципієнт може «приміряти» на себе різні життєві сценарії, рефлексувати досвід персонажів та в такий спосіб виробляти внутрішні ресурси для подолання труднощів. Реципієнт виступає не пасивним споживачем інформації, а активним співтворцем смислів. Сам процес інтерпретації, залучення власного досвіду й культурних знань стає важливим чинником посилення резильєнтності.

Можна виокремити певні групи мовних засобів, що сприяють розвитку резильєнтності. До когнітивних віднесено метафори, концептуальні моделі та символи, які формують нові інтерпретаційні рамки. До емоційних – епітети, порівняння, повтори, що безпосередньо впливають на емоційний стан читача. До наративних – сюжетні конфлікти, образи героїв, катарсичні моменти, які стимулюють переосмислення власного досвіду. Окрім того, має значення аспекти інтертекстуальності й архетипних образів – вони створюють багатошаровий смисловий простір, у якому реципієнт знаходить точки ідентифікації та відчуття приналежності до ширшого культурного контексту. Художній текст сприяє формуванню як індивідуальної, так і колективної резильєнтності. У першому випадку він допомагає людині рефлексувати власний досвід і

знаходити ресурси для внутрішнього зростання. У другому – забезпечує культурні моделі, які об'єднують спільноту та формують відчуття «інгрупи».

Важливо також вивчення особливостей рецепції художніх текстів представниками різних вікових, професійних та культурних груп і уточнення методів лінгвістичного аналізу для дослідження текстів, що володіють вираженим терапевтичним потенціалом.

Отже, розробка проблеми, що аналізується, сприятиме поглибленню розуміння впливу художнього тексту на особистість та відкриє нові перспективи для застосування літератури як інструменту формування резильєнтності.

Список використаних джерел

1. Соболева Н.І., Соболев А.С. Соціальна резильєнтність українців : шляхи подолання травматичного досвіду в умовах воєнного та повоєнного часу. *Соціальні технології : актуальні проблеми теорії та практики*. 2024. Вип. 104. С. 111-118.
2. Семашко О. М. Соціологія мистецтва. Київ: ДАККІМ, 2006. 266 с.